

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԵՒ

ԲԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԱԿԱՆ

Ե . ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 17 .

1847

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1 .

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Ուսման առաջադրություններ :

ՆԱԽԱՐԻՏ է ան խօսքը որ կ'ըսեն թե ազգի մը մէջ գործածուած աւանդներն ու առակի պէս կարճ զուրցուածքները իրեն բարոյականին համառօտութիւնը սեպելու է . ասով կ'իմացուի թէ որչափ պատուական աւանդներ ու յիշատակներ են այնպիսի խօսքերը, և որչափ աշխատանքով կ'արժէ որ հաւաքուին ու տըպուին : Հայաստանի մէջ ալ ինչուան հիմա բիւրաւոր առակներ կան որ հայերէն կը գործածուին, և մեր հարց ու նախնեաց փորձառութեանը արձագանգներն են . բայց բուն Հայաստանէն դուրս եղած Հայոց շատերը աս անգին յիշատակներն ալ կորսնցուցեր են, այնպէս որ թէպէտ և խօսած լեզունին տաճկերէն ալ չըլլայ բոլորովին, ինչպէս ոմանցը, բայց ան հայերէն սեպուած լեզունին մէջ ալ առակ մը ըսել պէտք ըլլայ նէ՝ մէկէն 'ի մէկ տաճկերէնը կուգայ մտքերնին, ու անիկայ մէջ կը բերեն՝ իրենց խօսքին հաստատութիւն կամ զարդարանք տալու համար : Ա՛յն

ընկայ թէ այսպիսիները չեն գիտեր որ Տաճկաց լեզունին մէջ գտնուած բիւրաւոր առակներուն ու խելացի խօսքերուն գոնէ մէկ մասը հայերէնէն թարգմանած են տաճկերէն աւանդ՝ որ իրենց լեզուն տաճկերէնին հետ փոխեր են : Այս գիտնալով, թէպէտ և դժուար բան է որոշելը թէ արդեօք Տաճկաց որ առակը ատենով հայերէն է եղեր, կամ թէ 'րը հիմայ ալ հայերէն կը գործածուի Հայաստանի շատ կողմերը, բայց մէկ կողմանէ սիրտ ընելու աշխատելու և հաւաքելու է Հայաստանցոց առակները, մէկ կողմանէ ալ ջանալու է որ մեր լեզուովը խօսելու ատեննիս տաճկերէն առակ մըն ալ մտքերնիս գալու ըլլայ նէ՝ հայերէն թարգմանենք վայելուչ կերպով մը, թէ որ կրնանք, ու այնպէս գործածենք :

Այս երկու տեսակ գեղեցիկ աշխատանքներուն ալ մէյմէկ փոքրիկ ճաշակը տալ ուղելով, աս անգամ դնենք հոս քանի մը առաջներ ու առակներ որ մօտերս խրկեց մեզի մեր ուսում

նասեր թղթակիցներէն մէկը հայաստանէն .

Երեւէն առուտուր , և ոչ թէ առու կուլ :

Սերկէիլը թուղ չի բերիլ , արջի ձագը առիւծ չընիլ :

Ոչ ոք չի ասի թէ իւր Զրաքը մինչև առաւօտը կը տայ լոյսը :

Շունը շանմէն , երկուսը մին տանմէն :

Շունը շան միսը չի ուտիլ :

Նա մարդ չէ՝ տարտ է , ասուն չէ՝ անասուն է :

Լս բամբասանք չէ , բանասանք է :

Պըստիկ է , բայց չըստիկ է :

Վարը քարին քսես՝ կրակ դուրս կը գայ :

Թուչուն կայ՝ միսը կ'ուտեն , թըռչուն կայ՝ միս կ'ուտացնեն :

Ուլ չուստ՝ նա կուշտ :

Պանիր ու հաց , սիրտը բաց :

Իւրեանք անիրաւ , խօսքերնին իրաւ :

Բղաւան կատուն մուկ չի բռնել :

Պառը գարնան , ձիւնը ձմռան :

Խուփը գլորուել ա , կճուճը գըտել ա :

Չար խօսացիր , չարչարուեցիր :

Պող , սրտումը դող :

Խնչ կը բրդես՝ էն կ'ուտես , ինչ կ'ասես՝ էն կը լսես :

Կարասումը ինչ ձէն կը տաս , էն կը լսես :

Պինի խմողը կ'արբի , կուի գնացողը կը մեռնի :

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բրոէստիան յիշողութիւն :

ՍՐԴԿԱՅԻՆ կատարելութեանց մէջ հրաշալիներէն մէկն է յիշողութիւնը . և թէպէտ դատմունքէն շատ տարբերութիւն ունի , բայց պատուականութեամբը անկէ շատ վար չմնար :

Յիշողութիւնը հոգւոյ ան կարողութիւնն է , որով տեսած կամ լսած կամ ուրիշ ինչ և իցէ զգայարանքով ըմբռնած բաներնիս այնպէս կը տպաւորուի մեր մտքին մէջ որ շատ անգամ ուղեք ալնէ՝ չենք կրնար դուրս ձգել : Հմտութիւնը կամ տեղեկութիւնը գանձ է , յիշողութիւնը անոր գանձարանն է . աս գանձարանս չունեցողը՝ գանձէն ալ զուրկ կը մնայ . և որուն գանձարանն որ խիստ պղտիկ է , դիպած գանձն ալ քիչ կ'ըլլայ , և կամ քիչը քովը կը մնայ . այսինքն երբ որ մէկուն յիշողութիւնը քիչ կամ տկար է , դժուարաւ բան կը սորվի , և սորված ու տեսած բաներն ալ շուտով կը մոռնայ : Բրդ այսպիսի տկար յիշողութիւնները սրելու համար ինչուան հիմա հնարք մը գտնուած չէ՝ արդեօք :

Հին ատենէն ՚ի վեր խիստ շատ փորձեր ըրեր են մարդիկ աս բանիս վրայ . և թէպէտ միշտ պակասաւոր եղած են իրենց գտած հնարքները , բայց մէկ հնարքով մէկալը աւելի պայծառացեր է , որով ուրիշարուեստներու պէս աս արոէստիան յիշողութիւնը կամ յիշողական արոէստիան ալ շատ կատարելագործուեր է , ու հիմա նոր տեսակ ուսում մը դարձեր է որ գաղղիարէն *mémoire artificielle* և կամ յունական բառով *mnémotechnie* կ'ըսուի :

Երայտնի է որ թէ հին և թէ նոր ատենները կարգէ դուրս յիշողութիւն ունեցող մարդիկ շատ եղած են . բայց ասոնց յիշողութիւնը աւելի բնական է քան թէ արուեստական : Հին պատ